

Advies Dagbesteding

Myra van Veenendaal

maart 2016

1. Inleiding

Voor u ligt het advies van het Regionaal Platform Ervaringskennis (RPE) over het onderwerp dagbesteding. Dit onderwerp is één van de twee thema's waar het RPE zich in 2015 specifiek op heeft gericht.

1.1. Dagbesteding

Dagbesteding is voor de cliënten die er gebruik van maken een manier om een zinvolle invulling te geven aan hun dag. De dagbesteding biedt structuur, sociale contacten en de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling. Het type dagbesteding waar men gebruik van maakt kan verschillen. Dit is afhankelijk van iemands persoonlijke situatie en mogelijkheden. Er is dagbesteding vanuit de Wet langdurige zorg (dit is bijvoorbeeld voor mensen met een ernstige verstandelijke beperking) en dagbesteding vanuit de Wmo. Dagbesteding kan gericht zijn op persoonlijke ontwikkeling en/of arbeidsmatige dagbesteding. De mensen met ervaringskennis over dagbesteding die betrokken zijn bij voorliggend advies maken gebruik van beide soorten dagbesteding. Sinds de transities binnen het sociaal domein zijn er de nodige veranderingen binnen de dagbesteding. Er is sprake van veranderende wet- en regelgeving. Waar de WLZ gericht is op levenslange en levens brede 24-uurszorg, is de Wmo meer gericht op mee kunnen doen in de samenleving. Er is een sterkere nadruk komen te liggen op de eigen verantwoordelijkheid en eigen regie van de burger met een beperking. Daarnaast wordt tevens een groter belang gehecht aan arbeidsparticipatie. Deze ontwikkelingen, en daarbij de bezuinigingen in de zorg, zijn van invloed op de invulling van dagbesteding. Vanzelfsprekend is dit ook van invloed op de manier waarop mensen die gebruik maken van dagbesteding de dagbesteding ervaren.

1.2. Ervaringskennis

Voorliggend advies komt voort uit de kennis van mensen die ervaring hebben met dagbesteding. Ervaringskennis is geen wetenschappelijke kennis. Het gaat er bij ervaringskennis dan ook niet om vast te stellen wat 'waarheid' is. Het gaat om subjectieve kennis van mensen die voortkomt uit wat ze hebben meegemaakt. De kracht van ervaringskennis is de bruikbaarheid. Wanneer mensen vertellen over hun ervaringen, bevatten deze verhalen tips over hoe de hulp of ondersteuning beter zou kunnen. Deze tips heeft het RPE verzameld met het ophalen van de ervaringsverhalen. De tips vormen de kern van voorliggend advies.

1.3. Relevantie en werkwijze

Tijdens de kick-off bijeenkomst van het RPE op 8 september 2015 is de keuze voor de thema's en het uitvoeringsplan 2015 aan de lokale raden gepresenteerd. In deze bijeenkomst is de deelnemers om input gevraagd op de twee thema's. Tijdens deze bijeenkomst bleek dat 'dagbesteding' een onderwerp is dat leeft onder veel cliënten. Voor mensen die gebruik maken van dagbesteding is dit een belangrijk houvast in hun leven. Ook werd duidelijk dat de veranderingen binnen de dagbesteding zorgen voor veel onrust en onzekerheid. Het werd ons hierdoor duidelijk dat het thema dagbesteding een relevant en actueel onderwerp is om aandacht aan te besteden.

1.3.1. Voorbereiding

De input die op 8 september gegeven is, hebben we gebruikt in de voorbereiding van de themabijeenkomsten. Vanuit de achterban van lokale raden en cliënten- en patiëntenraden hebben we mensen benaderd met de vraag of zij gebruik maken van dagbesteding en of zij hun ervaringen hiermee wilden delen tijdens een themabijeenkomst.

1.3.2. Het ophalen van de ervaringen

Met een aantal mensen heeft een themabijeenkomst plaatsgevonden waarin zij hun ervaringsverhaal over dagbesteding hebben gedeeld. In deze bijeenkomst stonden de volgende vragen centraal:

- op welke manier maak je gebruik van dagbesteding (en waarom)?
- wat vindt je goed aan de dagbesteding en waarom?
- wat vindt je minder goed en waarom en hoe zou het beter kunnen?

Op basis van de reacties tijdens de kick-off bijeenkomst was het ons helder dat veranderingen in de dagbesteding een belangrijke factor zijn in de manier waarop mensen dagbesteding ervaren. We waren er daarom op voorbereid dat dit onderwerp naar voren zou komen bij het ophalen van de ervaringsverhalen.

1.4. Leeswijzer

In deze inleiding (Hoofdstuk 1) hebben we kort de achtergrond van het advies beschreven en de werkwijze die we hebben gebruikt. Hoofdstuk 2 beschrijft de bevindingen. Daarna geven we in Hoofdstuk 3 enkele tips die de deelnemers hebben gegeven ter verbetering van (het omgaan met de veranderingen binnen) de dagbesteding.

2. Bevindingen

Voorliggend advies is tot stand gekomen door het ophalen van ervaringskennis rondom dagbesteding. Uit de ervaringsverhalen die mensen met ons gedeeld hebben over dagbesteding kwam naar voren dat er een aantal redenen zijn waarom de dagbesteding belangrijk is in het leven van mensen. De mate waarin mensen vervolgens de dagbesteding als positief ervaren, hangt samen met de mate waarop invulling wordt gegeven aan datgene wat zij belangrijk vinden in de dagbesteding. Wat mensen als negatief ervaren in de dagbesteding is vrijwel één op één het gevolg van de veranderingen en de bezuinigingen in de dagbesteding.

De ervaringen met dagbesteding (positief en negatief) beschrijven we in dit hoofdstuk daarom aan de hand van de redenen waarom de dagbesteding van belang is voor mensen. Dit zijn:

- Veilige plek en structuur in de dag
- Sociale contacten, begrip en sociale verbanden
- Persoonlijke ontwikkeling en zelfacceptatie

Vervolgens geven we in de laatste paragraaf weer welke kansen en bedreigingen de deelnemers hebben geuit ten aanzien van de veranderingen in de dagbesteding. In Hoofdstuk 3 geven we puntsgewijs de do's en dont's weer die de deelnemers tijdens de bijeenkomst hebben genoemd.

2.1. Veilige plek en structuur in de dag

Uit de ervaringsverhalen blijkt dat de dagbesteding zorgt voor een gevoel van houvast in het leven van cliënten. Dit houvast bestaat eruit dat de dagbesteding voelt als een veilige plek. Dit gevoel van een veilige plek ontstaat doordat cliënten ervaren dat er binnen de dagbesteding begrip en respect is voor de aandoening die men heeft. Cliënten kunnen er zichzelf zijn. Daarnaast biedt de dagbesteding voor veel cliënten een structuur in de dag. Het voorziet in een dagindeling en een invulling van de dag die als nuttig en plezierig wordt ervaren. In de ervaringsverhalen komt naar voren dat het voor veel mensen die gebruik maken van dagbesteding anders moeilijk zou zijn om zelf voor deze structuur te zorgen.

Houvast

Wat ook naar voren komt is dat het gevoel houvast te vinden in de dagbesteding voor veel mensen op dit moment onder druk komt te staan. Dit komt omdat mensen ervaren dat er nu en in de afgelopen periode veel onrust is binnen de zorginstellingen. Deze onrust uit zich in onzekerheid of bepaalde dagbesteding wel of niet kan worden voortgezet en het uit zich ook in een groot verloop onder het personeel. Een cliënte geeft aan dat met name de ambulante activiteiten minder bemand zijn. Zij ervaart dat deze activiteiten niet leuk zijn of dat er weinig te doen is. Of dat cliënten in de ambulante activiteiten allemaal bij elkaar zitten met begeleiding die eigenlijk van niets weet of dat er geen leiding is. Zij, en anderen in de bijeenkomst, geven aan dat een goede leiding juist belangrijk is om de structuur te behouden. Er is leiding nodig met expertise, die in staat is te signaleren en te acteren. Deelnemers geven aan dat sommige cliënten moeten worden gestimuleerd en anderen juist afgeremd. De deelnemers zeggen te ervaren dat er steeds minder expertise aanwezig is bij de leiding die op de dagbesteding aanwezig is, of dat leiding die wel over deze expertise beschikt, niet altijd meer de tijd heeft om deze expertise ook daadwerkelijk te kunnen inzetten. Zij worden overbelast met praktische zaken en kunnen hierdoor hun expertise niet langer voldoende toepassen. Een van de deelnemers stelt dat zij ervan overtuigd is dat dit effect heeft op de gezondheid van mensen.

Drijfzand

Tijdens de themabijeenkomst hebben cliënten aangegeven dat zij altijd het gevoel hebben gehad dat de dagbesteding goed was, maar dat het op dit moment voelt als 'drijfzand'. Het is voor sommigen onduidelijk of de dagbesteding kan worden voortgezet in de huidige vorm, op de huidige locatie, met de huidige begeleiders. De cliënten vertelden tijdens de themabijeenkomst dat het voor hen moeilijk is met deze onzekerheid om te gaan. Dit geldt met name voor mensen met een psychiatrische beperking. Op de vraag wat hen zou helpen vertelden zij dat het zou helpen als er meer met hen gecommuniceerd zou worden. Vooral wanneer dingen voor wat langere tijd onduidelijk zijn. Dan nog helpt het om regelmatig op de hoogte gehouden te worden over wat er gebeurt en op welke termijn te verwachten is dat er wel meer duidelijkheid zal zijn.

2.2. Sociale contacten, begrip en sociale verbanden

De deelnemers van de bijeenkomst gaven aan dat de dagbesteding, naast het bieden van een veilige plek en structuur, ook de mogelijkheid biedt om sociale contacten aan te gaan. De dagbesteding zorgt ervoor dat mensen in de gelegenheid worden gesteld om in contact te komen met andere mensen. Uit de verhalen van de deelnemers blijkt dat zij dit zonder de dagbesteding, vanwege hun beperking, lastiger zouden vinden. Een van de deelnemers zegt dat hij in de dagbesteding kwam in 'een fase waarin ik compleet van de wereld was'. Hij vertelt dat hij de dagbesteding echt nodig had om er weer uit te komen. Hij zegt veel te hebben genetwerkt binnen de dagbesteding en dat hij daar vanuit de organisatie ook erg toe gestimuleerd werd. Uit zichzelf had hij dit niet gedaan, vertelt hij.

Kennis en begrip

De deelnemers ervaren dat er binnen de dagbesteding kennis is over de beperking die zij hebben. Ook ervaren zij begrip hiervoor. Dat maakt dat de dagbesteding een laagdrempelige plek is om sociale contacten aan te gaan. Echter geven de deelnemers ook aan dat er ook in dit opzicht de laatste tijd veel veranderingen zijn. Een van de deelnemers geeft aan dat ze de laatste tijd op de dagbesteding vaak in één groep zit met mensen die een beperking hebben waardoor ze ongecontroleerde bewegingen en geluiden maken. Ook vertelde ze dat deze mensen door hun lichamelijke beperking hulp en ondersteuning nodig hebben. Zij ervaart dat er steeds vaker op haar een beroep wordt gedaan om hen te helpen. In de bijeenkomst maakt zij duidelijk dat ze op zich wel graag anderen wil helpen, maar zij heeft meer en meer het gevoel dat dit van haar verwacht wordt. Mede omdat er te weinig leiding op de groep staat. Daarnaast geeft zij aan dat de vele bewegingen en geluiden van de andere cliënten zorgen voor heel veel prikkels in de omgeving, terwijl zij door haar autistische beperking juist behoefte heeft aan een prikkelarme omgeving. Voor haar betekent dit dat de dagbesteding nu een minder ontspannen plek is om met andere mensen samen te zijn.

Sociale verbanden

Deze zelfde cliënte geeft aan dat ook sociale verbanden die binnen de dagbesteding zijn ontstaan nu door het wijkgericht werken uit elkaar dreigen te vallen. Als voorbeeld noemt zij de band waar zij en anderen uit haar dagbesteding deel van uit maken. Doordat de bandleden uit verschillende wijken komen, moeten zij nu in het kader van het wijkgericht werken, naar een dichtstbijzijnde dagbesteding van de wijk waar zij wonen. Tijdens de bijeenkomst geeft zij aan dat deze band erg belangrijk is voor haar en de andere leden en dat zij het heel erg vinden hoe dit door het wijkgericht werken nu dreigt ophouden te bestaan. Zij geeft aan dat zij meer van dit soort voorbeelden heeft gehoord en dat naar haar mening het wijkgericht werken te ver is doorgeschooten. Anderen delen haar mening.

Ook geeft zij aan dat zij het best moeilijk (spannend) vindt om haar mening over de veranderingen in de dagbesteding te delen. Andere aanwezigen in de groep beamen dit. Een deelnemer geeft aan dat zij ervan overtuigd is dat voor een groot deel van de cliënten uit de dagbesteding geldt dat zij veel te kwetsbaar zijn om hun ervaringen en hun mening te delen. Ook op dit soort themabijeenkomsten.

2.3. Persoonlijke ontwikkeling en zelfacceptatie

De deelnemers van de bijeenkomst geven aan dat de dagbesteding een belangrijke rol speelt in hun persoonlijke ontwikkeling en in de acceptatie van zichzelf (en de beperking waarmee zij te maken hebben). Een van de deelnemers geeft aan dat zij in 2010 op 19-jarige leeftijd bij de dagbesteding terechtkwam nadat zij daarvoor in loondienst gewerkt had. Op dat moment was de verwachting dat zij nooit meer in loondienst zou komen te werken. Maar de dagbesteding ging erg goed, zo vertelt zij tijdens de bijeenkomst. Zij vertelt dat zij echter wel het gevoel had dat zij in de dagbesteding 'werd klein gehouden'. Zij heeft arbeidsmatige dagbesteding gedaan en vertelt dat er niets tegenover deze arbeid stond. In haar beleving werden zij en de andere cliënten met haar enkel gezien als 'goedkope krachten'. Uiteindelijk is zij een Mini-Job gaan doen als opstapje naar een betaalde baan. Zij geeft aan dat zij nu wel een contract heeft en dat zij de enige is binnen haar dagbesteding met een MiniJob. Ook geeft zij aan dat zij hier zelf veel moeite voor heeft moeten doen. Ze zegt dat ze het vreemd vindt dat ze de enige is met een Mini-Job.

Zelf je mond opendoen

Zij is van mening dat cliënten zelf hun mond open moeten blijven doen als zij iets willen. Zij vindt dat de ontwikkelingsgerichte dagbesteding meer moet investeren in en innoveren ten aanzien van de ontwikkeling van cliënten. Een andere deelneemster vult aan dat hoewel zij vindt dat ontwikkelingsgerichte dagbesteding goed is, ze wel vindt dat je als cliënt met een Wajong-uitkering goed moet uitkijken voor de financiële risico's. Zij spreekt hardop de vraag uit wat er gebeurt als je je baan verliest. Zij benadrukt dat autisme levenslang is en vraagt zich af hoe het moet als je na 5 jaar een terugval hebt. Zij is bang dat er in de arbeidsmatige dagbesteding geen ruimte is voor een dergelijke terugval.

Leren omgaan met eigen handicap

Een van de andere deelnemers geeft aan dat hij op zoek is gegaan naar dagbesteding om het thuisfront te ontlasten en om zichzelf te ontwikkelen. Hij vertelt dat hij vanaf dat moment nog jaren bezig is geweest met hoe om te gaan met zijn eigen handicap. In de dagbesteding heeft hij ook geleerd hoe andere mensen dat doen en hoe anderen ermee omgaan. Hij zegt zich nu, na 8 jaar, goed op zijn stek te voelen in de dagbesteding. Hij is van mening dat er in het gesprek over de dagbesteding te veel associatie is met hoe de dagbesteding eerst was. Hij zegt: nu is het eenmaal anders. Hij vertelt dat hij zoekt naar een invulling die bij hem past. Hij benadrukt het belang van communicatie. De onduidelijkheid waarmee we worden geconfronteerd, zo zegt hij, daar kunnen we niets aan doen. Zelf heeft hij hieraan een positieve draai weten te geven doordat hij een plek heeft gevonden bij de afdeling communicatie van de organisatie waar hij dagbesteding heeft. Hij zegt dat we met elkaar vorm en inhoud moeten geven aan de veranderingen en dat het nu eenmaal niet van vandaag op morgen gaat. Hij draagt de boodschap uit dat we vooral moeten kijken wat we hierin samen kunnen doen. De veranderingen hebben ook een positieve kant.

2.4. Kansen en bedreigingen van de veranderingen in de dagbesteding

Een van de andere deelnemers beaamt dat de veranderingen ook een positieve kant hebben. Zij zegt dat ze door de veranderingen in de dagbesteding ondernemender is geworden.

Weer een andere deelnemer geeft aan dat het voor cliënten vanuit de psychiatrie wellicht moeilijker is om op deze manier de eigen regie te nemen. Een vierde deelnemer vindt dat aan de ene kant dat mensen inderdaad soms uit hun beschutte plekken moeten komen, maar dat aan de andere kant er soms een teveel aan prikkels is en dat een prikkelarme omgeving dan soms gewoon nodig is. De eerste deelnemer die aangaf dat de veranderingen ook een positieve kant hebben, geeft aan dat hij vindt dat we nu eenmaal in een rijdende trein zitten en dat we onze energie moeten steken in de mogelijkheden die de veranderingen bieden.

3. Tips van de deelnemers

In dit hoofdstuk geven wij een puntsgewijze samenvatting van de tips die uit de ervaringsverhalen van de deelnemers naar voren kwamen. Dit zijn tips ter verbetering van de dagbesteding en tips om beter om te kunnen gaan met de veranderingen binnen de dagbesteding.

- Zorg ervoor dat er voldoende leiding op de groep staat zodat signalen uit de groep kunnen worden opgepakt en ernaar gehandeld kan worden wanneer dit nodig is.
- Zorg ervoor dat de leiding die op de groep staat voldoende inhoudelijke expertise heeft en dat zij ook in de gelegenheid zijn om deze expertise toe te kunnen passen.
- Bij onduidelijkheden over de toekomstige invulling van de dagbestedingslocatie blijven communiceren met de cliënten en hen regelmatig op de hoogte houden; zelfs wanneer er nog geen duidelijkheid is ook dit communiceren.

- Niet te veel verschillende typen cliënten bij elkaar in de groep zetten, waardoor cliënten die een ander type beperking hebben dan een fysieke (onbedoeld) te veel hooi op hun vork nemen door andere cliënten te ondersteunen.
- Erkennen dat sommige cliënten een prikkelarme omgeving nodig hebben.
- Het wijkgericht werken niet al te ver doorvoeren en erkennen dat er sociale verbanden zijn die wijk overstijgend zijn die erg belangrijk kunnen zijn voor cliënten.
- Er rekening mee houden dat er veel kwetsbare mensen gebruik maken van de dagbesteding en dat zij hun mening niet altijd durven uiten.

- Investeren in het ontdekken en ontwikkelen van de mogelijkheden van mensen in de dagbesteding en durven hierbij innovatief te zijn.
- In de persoonlijke ontwikkeling van cliënten rekening houden met de korte termijn (verkennen mogelijkheden) en de lange termijn (een eventuele terugval na jaren), zeker in de arbeidsmatige dagbesteding en cliënten die richting de arbeidsmarkt bewegen.
- Onderzoek of cliënten ook/ meer binnen de organisatie van de dagbesteding zelf kunnen worden ingezet op basis van hun competenties en de richting waarin zij zichzelf willen ontwikkelen.

- Cliënten zelf moeten niet alleen de aandacht richten op verzet tegen de veranderingen in de dagbesteding die nu eenmaal een feit zijn, maar ook kijken naar de nieuwe kansen die het biedt.

- Cliënten zelf moeten blijven kijken hoe zij binnen hun mogelijkheden zoveel mogelijk de regie kunnen blijven houden over hun situatie.

- Cliënten en organisaties moeten zoveel mogelijk met elkaar in gesprek blijven en gezamenlijk kijken wat er mogelijk is.